

2. Shults, S.L., Lutskiv, O.M., Shults, E.P. (2023). Stratehichni priorytety ekonomichnoi polityky povoiennykh krain Balkanskoho rehionu. [Strategic priorities of economic policy of post-war countries of the Balkan region]. *Ekonomika ta pravo*. №4. S.57-67. Retrieved from: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2023.04.057> [in Ukrainian].

3. Krupyt'skyi, O.S., Zamryha, A.V. (2024). Aktualni problemy vidnovlennia ekonomiky v pislivoiennyi period: komparatyvistskyi analiz. [Current problems of economic recovery in the post-war period: a comparative analysis]. *Zhurnal skhidnoievropeiskoho prava*. №126. 84-91. Retrieved from: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13840206> [in Ukrainian].

4. Sultanhaliiev, D., Halan, L. (Eds.), Brus, S., Bukhta, Ya., Shmatko, I. (2023). Systemy sotsialnoi pidtrymky veteraniv: Khorvatiia, Izrail, Velyka Brytaniia, Serbiia ta Daniia. Analitychna zapyska. [Social support systems for veterans: Croatia, Israel, the United Kingdom, Serbia and Denmark. Analytical note]. 104. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.11.2024

УДК 351.13

DOI: 10.36550/2522-9230-2024-17-171-175

Расулов Теймур Бахтиярович,
аспірант групи 1/23-(П)-Ад факультету № 3
Донецького державного університету внутрішніх справ
tejjmur.tb@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-6073-4721

СТАНОВЛЕННЯ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Наше дослідження присвячено особливо актуальній для цього часу проблематиці щодо впливу процесів діджиталізації (цифрової трансформації) на сучасне суспільство. Актуальність вивчення цього питання полягає в тому, що на сьогоднішній день, сучасний світ вже важко уявити без інформаційних та цифрових технологій, які все глибше інтегруються в усі сфери функціонування людини, суспільства та держави.

Становлення інформаційного (цифрового) суспільства зумовлює докорінні зміни у багатьох сферах життя та діяльності всього людства. Переваги цифрового суспільства досить швидко стали невід'ємною складовою життя для значної більшості цивілізованого світу. Не виключенням стали і ті сфери життя суспільства, які потребують правового регулювання, а наслідки такої діяльності мають юридично значущі наслідки.

Поява та подальший розвиток цифрових технологій, поява нових каналів зв'язку та відповідні можливості, які з'явилися у людства стимулювали суттєві зміни фактично в усіх проявах суспільного буття. Наступним етапом розвитку інформаційного суспільства постала діджиталізація процесів управління суспільством, що передбачала не лише інформаційний обмін між людьми, а вже виступає як форма та метод державно-правового регулювання.

Наразі активно розвивається діджиталізація процедурно-процесуальної діяльності юридичних осіб, в національному законодавстві за останні роки з'явилися значна кількість норм, які визначають засади здійснення такої діяльності.

Нормативно-правовою базою дослідження є чинне законодавство України та міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані Україною.

Метою дослідження є аналіз і розуміння процесів трансформації постіндустріального у інформаційне суспільство та вплив цих процесів на трансформацію правової системи та публічного права, а також виробленні пропозицій щодо напрямків розвитку в сфері публічного права.

За результатами дослідження з'ясовано необхідність щодо удосконалення понятійно-категоріального апарату у сфері діджиталізації, розробка та впровадження ефективних механізмів реалізації норм матеріального права. Слід зазначити, що в юридичній літературі та і законодавстві використовують поняття «цифровізація» та «цифрова трансформація».

Відповідно до результатів дослідження зроблено висновки щодо стану розвитку публічного права в Україні і світі та впровадження діджиталізації як дієвого елементу в системі публічного управління.

Ключові слова: публічне право, міжнародне публічне право, публічне управління, діджиталізація, цифрова трансформація.

Rasulov T. THE DEVELOPMENT OF DIGITALIZATION IN THE SPHERE OF PUBLIC LAW IN UKRAINE

Our research is devoted to the particularly relevant issue of the impact of digitalization processes (digital transformation) on modern society. The relevance of studying this issue lies in the fact that today, the modern world is difficult to imagine without information and digital technologies, which are increasingly integrated into all spheres of human, society and state functioning.

The emergence of an information (digital) society is causing fundamental changes in many spheres of life and activity

of all mankind. The advantages of a digital society have quickly become an integral part of life for the vast majority of the civilized world. Those spheres of society that require legal regulation, and the consequences of such activities have legally significant consequences, are no exception.

The emergence and further development of digital technologies, the emergence of new communication channels and the corresponding opportunities that have appeared in humanity have stimulated significant changes in virtually all manifestations of social existence. The next stage in the development of the information society was the digitalization of the processes of managing society, which provided not only information exchange between people, but already acts as a form and method of state and legal regulation.

Currently, the digitalization of the procedural and procedural activities of legal entities is actively developing, in recent years a significant number of norms have appeared in national legislation that determine the principles of carrying out such activities.

The normative and legal basis of the study is the current legislation of Ukraine and international normative and legal acts ratified by Ukraine.

The purpose of the study is to analyze and understand the processes of transformation of the post-industrial into an information society and the impact of these processes on the transformation of the legal system and public law, as well as to develop proposals for development directions in the field of public law.

The results of the study revealed the need to improve the conceptual and categorical apparatus in the field of digitalization, develop and implement effective mechanisms for implementing substantive law norms. It should be noted that the legal literature and legislation use the concepts of "digitization" and "digital transformation".

According to the results of the study, conclusions were drawn regarding the state of development of public law in Ukraine and the world and the implementation of digitalization as an effective element in the public administration system.

Key words: public law, international public law, public administration, digitalization, digital transformation.

Постановка проблеми. Сучасні технології та їх впровадження у діяльності юридичних осіб змінюють вектор розвитку суспільства в цілому, й стають дієвим та обов'язковим інструментом для реалізації громадянами своїх прав та законних інтересів. Також, вже існуючі на сьогодні програмні можливості діджиталізації в Україні як інструменту управління суспільними процесами потребують значного розширення, а отже і більш детального наукового аналізу.

Після здобуття незалежності, Україна взяла напромак на оновлення законодавчого базису в усіх галузях права, впорядковуючи всі сфери життєдіяльності суспільства. Глобалізаційні процеси, які спричинили стрімкі зміни у захисті законних прав, свобод та інтересів громадянина, вплинули на сферу публічного права та публічного управління, формування нових підходів та інструментів в механізмі системи процедурно-процесуальної діяльності. З початком адміністративної реформи в нашій державі, все більшого значення набувають питання щодо покращення якості роботи органів влади та управління, якості надання адміністративних послуг, які надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування а також багато інших аспектів у рамках публічно-правових відносин у XXI столітті. Нажаль, імперські геополітичні амбіції росії (передусім її нинішньої політичної еліти) призвели до роз'язання спочатку гібридних форм війни, а з лютого 2022 і повномасштабної війни, негативним чином вплинули на ситуацію в нашій державі у сфері публічного права.

Однак, будь-які негативні та кризові явища, що відбувалися в історії в подальшому призводили до пошуку нових моделей і форм суспільного життя, розвитку технологій та їх впровадження у повсякденне буття. Досвід майже трьох років війни в Україні свідчить про формування одного із напрямків подальшого прогресивного розвитку людства – цифрової трансформації. Варто наголосити на тому, що саме війна в Україні стала відправною крапкою тих процесів, які було запущено в ході протистояння. Звісно, в нинішніх умовах ми спостерігаємо зміни більше у військовій сфері: діджиталізація системи управління веденням бойових дій, масштабування застосування «дронів» та штучного інтелекту. По-суті, змінилася сама стратегія ведення війн.

На нашу думку, застосування новітніх методів ведення війни свого часу буде застосовано і у сфері інших суспільних відносин. Мова йде про трансформацію не тільки у сфері озброєння (оснащення) та військового управління, а й змінах у системах зборів даних, захисту інформації, удосконалення власне самих інформаційно-комунікативних систем. Разом із цим змінюється і саме суспільство

На міжнародній арені зараз присвячується значна увага питанням діджиталізації суспільних процесів. Одним із пріоритетних напрямків діджиталізації виступають саме процеси управління суспільними справами, публічного управління. Тому досвід зарубіжних країн у цих напрямках є значущим для України, адже зараз наша країна впроваджує нові стандарти законодавства, створюються відповідні органи виконавчої влади, в тому числі запровадження одного із найбільш успішних проєктів застосунок «Дія».

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Незважаючи на безліч ґрунтовних досліджень з даної тематики, питання щодо визначення поняття «діджиталізація» («цифрова трансформація») та питання щодо трансформації публічного права під її впливом й понині залишається доволі дискусійним, а тому потребує більш глибокого аналізу, вивчення певних особливостей та удосконалення не тільки теоретичного базису, а й закріплення даних досліджень на законодавчому рівні.

Проблематика дослідження діджиталізації (цифрової трансформації), їх нормативно-правове регулювання та шляхи удосконалення аналізували та вивчали в своїх працях такі вчені як: В. Анатійчук, Ю.

Ковальчук, В. Марченко, К. Савон, В. Юрах та інші.

Метою статті є аналіз і розуміння процесів трансформації постіндустріального у інформаційне суспільство та вплив цих процесів на трансформацію правової системи та публічного права, а також виробленні пропозицій щодо напрямків розвитку в сфері публічного права.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сфера публічно-правових відносин у сучасному світі – це надзвичайно широкий за своїм наповненням конгломерат відносин, взаємодії людства на основі норм, традицій, прецедентів та інших регуляторів досить складної галузі у сучасному світі, що врегульовується передусім нормами публічного права.

Публічне право має досить багато визначень у сучасній науці, ми зупинимось на декількох визначень базового поняття нашого дослідження.

Публічне право (публічний - від лат. publicus - суспільний, народний) – це сукупність галузей права, що регулюють відносини, які забезпечують загальнодержавні інтереси домінуючої частини суспільства. На відміну від інших галузей права, що захищають приватні інтереси (приватне право), у публічному праві однією із сторін є орган держави [1].

Публічне право – система централізованого регулювання, у правове поле якого входять норми права, інститути та галузі, що визначають сферу реалізації публічних інтересів, які регулюють публічно-правові відносини, що побудовані на засадах субординації суб'єктів [2].

Україна має вже більш ніж тридцятирічну історію свого розвитку як суверенна, правова, демократична держава. Здобуття незалежності Україною відбувалося одночасно з процесами трансформаційних і цивілізаційних змін в глобальному вимірі.

Стрімкий розвиток інформаційного суспільства призвів до глибоких змін не тільки у процесі комунікації та обміну інформацією, а й у економічній, політичній, суспільній та соціальній сферах. Як свідчить недалека історія, ці зміни стали настільки стрімкими та глобальними, що суспільство і держава не завжди встигають відреагувати на них.

Одним із результатів розвитку цифрових технологій стало використання можливостей інформаційно-комунікативних технологій для опрацювання значних обсягів інформації та реалізація процесуально-процедурних аспектів діяльності у роботі юридичних осіб як приватного, так і публічного права. У практиці та науці закріпилося декілька позначень цього явища: діджиталізація, цифровізація, цифрова трансформація тощо. Саме цифровізація зазначених процесів надала широкий інструментарій для вирішення великого обсягу завдань щодо обміну, обробки, зберігання інформації, а також адміністрування цих процесів щодо основних напрямків у роботі юридичних осіб. На сьогодні ми констатуємо діджиталізацію у багатьох сферах та галузях життя і діяльності суспільства: банківські та фінансові установи, освіта, бізнес, державна влада та управління.

Активні процеси цифровізації людства зумовили формування правової бази відносин у цифровому (інформаційному) суспільстві, стимулювання розвитку такого суспільства – цифровій трансформації.

Важливим напрямком у процесах цифрової трансформації – є широке застосування цифрових технологій у сфері публічного права та процесах державного управління.

На сьогодні вже є значна кількість наукових праць щодо різних аспектів діджиталізації. Окремим напрямком, який привертає увагу фахівців-практиків і науковців – є саме діджиталізація процесів публічного управління та трансформація норм публічного права. Саме тому, логічним для подальшого державотворення України, поряд із використанням традиційних підходів та враховуючи сучасні технологічні тенденції та суспільні потреби, стало застосовування відповідних напрямків державної політики провідних країн світу з використання публічно-управлінських інновацій [3, с. 37].

Важливим аспектом у системі публічного управління є прямиий доступ громадян до процесу вирішення питань загальнодержавного та місцевого значення, адже реалізація права на участь в управлінні державними справами не обмежується лише вибором представницьких органів.

Реалізація даного напрямку політики можлива тільки шляхом розширення доступу до управління місцевими справами за допомогою створення інформаційно-комунікаційних інструментів та засобів, які дають змогу жителям територіальних громад в режимі реального часу впливати на процеси вирішення місцевих питань, тобто діджиталізації. [3, с.39].

Так, автори монографії, присвяченій питанням адміністративно-правового забезпечення діяльності місцевих рад запропонували розглядати діджиталізацію як загальнозживану форму та методом управління, що наділена дуже значним потенціалом (інструментарієм) у діяльності місцевих рад та має всі необхідні засади задля досягнення мети – покращення системи та моделі управління справами громад; розширення можливостей громади в контексті впровадження сучасних форм реалізації демократичних процесів у всьому різноманітті проявів інформаційно-технологічного суспільства. У той же час діджиталізація потребує сучасного правового забезпечення з метою недопущення негативних проявів протиправного використання інформації та існуючих в оперативному управлінні місцевих рад баз даних для порушення приватно- і публічно-правових інтересів суспільства [4].

Найбільш повне визначення даного явища дає у своєму дослідженні Марченко В.Б., яка розкриває діджиталізацію через більш близький до юридичного розуміння термін «цифрова трансформація». Відповідно, цифрова трансформація – це процес впливу держави на суспільство загалом, його інституції,

апарат самої держави, економіку і бізнес із метою впровадження цифрових інформаційно-комунікаційних технологій у відповідні суспільні відносини шляхом як суто державноправової діяльності, так і державно-приватного партнерства [5, с. 282].

У ході початкового аналізу авторами визначено основні етапи впровадження діджиталізації в діяльність органів публічного управління в Україні: 1 етап – 2003-2016 рр. – формування правової основи цифрової трансформації (діджиталізації) в Україні; 2 етап – 2016-2018 рр. – початковий етап впровадження процесів діджиталізації в механізмі управління; 3 етап – 2018-2020 рр. – затвердження та реалізація Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018-2020 рр. 4 етап – 2019 р. створення центрального органу виконавчої влади – Міністерства цифрової трансформації України (Постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р.) та запуск застосунку онлайн- системи «Дія» (скорочено від «Держава і Я») [4, с 144].

Більшість науковців схиляються до думки, що діджиталізація системи публічного управління сприяє покращенню надання адміністративних послуг громадянам, покращує комунікацію між суспільством та державою, забезпечує прозорість, низький рівень корупції, вільний та рівний доступ до державних послуг й можливість здійснювати ефективний громадський контроль.

Науковці зазначають, що діджиталізація також веде до скорочення державних витрат на утримання державних службовців та зниження рівня корупції у державі [6, с. 108].

В той же час в останні роки вдається оновлювати старі процеси в соціальній системі. Відбулася часткова діджиталізація соціальної сфери. Зокрема, законодавцями запроваджено електронну трудову книжку, електронні «лікарняні», автоматичне нарахування пенсій, перетворено Пенсійний фонд України на виплатний ХАБ, який опрацьовує серед іншого заяви на житлово-комунальні субсидії. «Передавання функцій Фонду соціального страхування до Пенсійного фонду України призвело до економії мільярдів бюджетних коштів, які сконцентруються на адресній допомозі українцям, в тому числі паліативним хворим», - наголосила Голова Комітету [7].

Варто зауважити, що правові передумови запровадження елементів діджиталізації в Україні обумовлені прийняттям Законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2003 року № 851-IV, «та Постанови Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» від 24 лютого 2003 р. № 208, яка так і не була реалізована повною мірою. Вагомих змін не відбулося і в 2010 році, після прийняття Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 13 грудня 2010 р. № 2250-р. Наступним етапом стало розробка у 2016 році за ініціативою Міністерства економічного розвитку та торгівлі України програми «Цифрова адженда України 2020», яка була адаптована з Digital Agenda Європейського союзу та яка передбачала перехід до цифровізації державного управління і економіки країни.

Для подальшого інтенсивного розвитку діджиталізації у 2019 році було створено Міністерство цифрової трансформації України, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах: цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; надання електронних та адміністративних послуг; електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; розвитку IT-індустрії.

Розрізняють також міжнародне публічне право та публічне право в національних правових системах. Особливості міжнародного права впливають з характеру його суб'єктів, якими є незалежні й суверенні держави, нації і народи, які борються за свободу, незалежність і створення своєї державності, міжнародні міждержавні організації, державоподібні утворення [8, с. 7].

Висновки. В сучасних реаліях України – діджиталізація багатьох сфер суспільного буття має стати домінуючим чинником у розвитку системи публічного права та публічного управління, протидії корупційним правопорушенням, пов'язаним із здійсненням процедурно-процесуальної діяльності юридичних осіб публічного права тощо.

Окрім цього діджиталізацію у сфері публічного права та публічного управління слід сприймати не лише як новий технологічний інструментарій, а й як форму й метод діяльності органів публічної влади, засновану на засадах цифрової трансформації суспільства та розвитку цифрового урядування, максимального спрощення надання адміністративних послуг та автоматизацію цих процесів, спрямована на підвищення ефективності, прозорості та відкритості у забезпеченні прав, свобод і законних інтересів громадян, підвищення рівня їх участі в суспільних та політичних процесах.

Для з'ясування сутності змін у системі публічного права під впливом процесу діджиталізації слід вирішити окремі питання, які передусім стосуються удосконалення понятійного апарату, виокремити нові механізми реалізації норм публічного права, та як наслідок удосконалення існуючих форм та методів публічного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Публічне право. *Довідкова інформація. ЛІГА ЗАКОН від 21.05.2007.* – <https://ips.ligazakon.net/document/TS001638?an=2&scop=0&fscop=334> .

2. Анатійчук В. Розмежування приватного та публічного права. Офіційна сторінка юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. <https://law.chnu.edu.ua/rozmezhuvannia-pryvathnoho-ta-publichnoho-prava/#>.

3. Ковальчук Ю. Діджиталізація як елемент ефективної діяльності місцевих рад базового рівня. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 4 (70). Том 2. С. 36-40.

4. Ковальчук Ю. М., Юрах В. М. Адміністративно-правове забезпечення діяльності виконавчих органів місцевих рад на базовому рівні в Україні : монографія. К.: ФОП Кандиба Т. П., 2023. 164 с.

5. Марченко В.Б. Поняття та правове забезпечення цифрової трансформації в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2019. С. 279-282. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/68.pdf

6. Савон К. В. Поняття діджиталізація в контексті цифрового уряду. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 67. С. 107-111. URI: http://app.nuoua.od.ua/archive/67_2021/18.pdf

7. Процес діджиталізації соціальної сфери набирає обертів. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/239239.html.

8. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини : посіб. для підгот. до зовн. незалеж. оцінювання / Т. Л. Сироїд, О. А. Гавриленко, Л. О. Фоміна ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд. 4-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2021. 462 с.

REFERENCES:

1. Publichne pravo. (2007, May 21). [Public law]. *Dovidkova informatsiia. LIHA ZAKON*. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/TS001638?an=2&scop=0&fcop=334> [in Ukrainian].

2. Anatiichuk, V. (2023). Rozmezhuvannia pryvatnoho ta publichnoho prava. [The distinction between private and public law]. Ofitsiina storinka yurydychnoho fakultetu Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yuriia Fedkovycha. Retrieved from: <https://law.chnu.edu.ua/rozmezhuvannia-pryvathnoho-ta-publichnoho-prava/#> [in Ukrainian].

3. Kovalchuk, Yu. (2020). Didzhytalizatsiia yak element efektyvnoi diialnosti mistsevykh rad bazovoho rivnia. [Digitalization as an element of effective activities of local councils at the basic level]. *Derzhava ta rehiony. Seriia: Pravo*. № 4 (70). Tom 2. 36-40. [in Ukrainian].

4. Kovalchuk, Yu. M., Yurakh, V. M. (2023). Administratyvno-pravove zabezpechennia diialnosti vykonavchykh orhaniv mistsevykh rad na bazovomu rivni v Ukraini. [Administrative and legal support for the activities of executive bodies of local councils at the basic level in Ukraine]. *Monohrafiia*. 164. [in Ukrainian].

5. Marchenko, V.B. (2019). Poniattia ta pravove zabezpechennia tsyfrovoyi transformatsii v Ukraini. [The concept and legal support of digital transformation in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 6. 279-282. Retrieved from: http://www.lsej.org.ua/6_2019/68.pdf [in Ukrainian].

6. Savon, K.V. (2021). Poniattia didzhytalizatsiia v konteksti tsyfrovoho uriadu. [The concept of digitalization in the context of digital government]. *Aktualni problemy polityky. Vyp 67*. 107-111. Retrieved from: http://app.nuoua.od.ua/archive/67_2021/18.pdf [in Ukrainian].

7. Protses didzhytalizatsii sotsialnoi sfery nabyraie obertiv. (2023). [The process of digitalization of the social sphere is gaining momentum]. *Ofitsiyni vebportal Verkhovnoi Rady Ukrainy*. Retrieved from: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/239239.html [in Ukrainian].

8. Syroid, T.L. (Ed.), Havrylenko, O.A., Fomyina L.O. (2021). Mizhnarodne publichne pravo. Mizhnarodnyi zakhyst prav liudyny: posib. dlia pidhot. do zovn. nezalezh. otsiniuvannia. [Public International Law. International Protection of Human Rights: A Guide to Preparing for External Independent Evaluations]. 4-te vyd., pererob. i dopov. 462. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.10.2024